

УДК 81'42:82-3111.1

М. С. Менчук

ОБРАЗ АВТОРА ЯК КАТЕГОРІЯ СУБ'ЄКТА

Образом автора є автор, що проник в художній простір твору, він ніби переступає межу між художньою реальністю і життям. Додаткове розкриття образу автора отримує в авторських відступах.

Ключові слова: образ автора, категорія суб'єкта, суб'єктна структура тексту, мовна особистість, голос автора, точка зору автора.

уявлення про «мовну свідомість» обумовлено загальним інтересом філологічної науки до проблеми співвідношення категорій лінгвістики та поезики.

«Мовна свідомість» і стала тим поняттям, яке звернене до світу ідей одним своїм боком, а з іншого – відображене в мовній структурі тексту.

У праці «О художественной прозе» вперше закрішився термін «образ автора» у тому вигляді, у якому він увійшов у лінгвістику: «образ автора» – це медіум, завдяки посередництву якого соціально-мовні категорії трансформуються у категорії літературно-стилістичні» [3, с. 85].

Категорія образу автора стала центральною у науковій творчості В. В. Виноградова. І все ж при величезній значущості «образу автора», строгим, послідовно та однозначно використовуваним терміном він так і не став. У зв'язку з цим виникає необхідність більш детально розвинути різноманітні значення образу автора у працях В. В. Виноградова. Образ автора – це:

- медіум, який є посередником між соціально-мовними категоріями та категоріями літературно-стилістичними;
- структура, яка поєднує окреме існування в художньому тексті індивідуального (особисто авторське) та колективного (поетика літературної школи);
- ядро, яке залишаючись незмінним, виявляє особливості конкретного твору, окремого письменника, художнього методу, і змінюючись знаменує зміну літературних епох.

Образ автора «є одночасно відбитком творчого пізнання його дослідника чи прихильника і, разом з тим, відображенням об'єктивних якостей художніх властивостей стилю і особистості самого предмета вивчення» [3, с. 156].

Образ автора може мати текстове відображення – голос автора, при чому образ автора принципово відмінний від образу будь-якого суб'єкта мови, бо завжди є тільки суб'єктом оцінки, на відміну від суб'єкта мови – можливого суб'єкта оцінки.

Для лінгвостилістики найбільш важливі, по-перше, проблема виявлення елементів твору і принципів їх взаємозв'язку, за якими можлива реконструкція образу автора, і, по-друге, питання про ту структуру тексту, яка робить звернення до категорії образу автора неминучою.

Суб'єкт літературного твору прослідковується за В. В. Виноградовим у використанні конкретних художніх форм, прийомів. Найбільша складність полягає в тому, що «структура образу автора відмінна в різних видах художньої прози та віршів» [3, с. 188], і тому система виявлення образу автора повинна бути достатньо гнучкою та вільною.

Сучасні дослідники відповідно до цілей та завдань своїх робіт висувають на перший план різні аспекти розуміння образу автора. Образ автора знаходиться поза низкою подій, у свідомості реципієнта і відображається на всіх рівнях художньої системи твору.

Образ автора існує поза пластичною оформленістю, характерологічною завершеністю, будується на підставі розповідного монологу й тому «обов'язково присутній у будь-якому художньому творі» [1, с. 57] і забезпечує єдність цілого. Образ автора, який сприймається як загальномовна категорія суб'єктивності, є у будь-якому, навіть, повністю формалізованому тексті.

Увага до категорії образу автора активізувалась у зв'язку з розкриттям лінгвістичних характеристик мовної особистості автора в художньому тексті. Завдяки вивченню мови у зв'язку з діяльністю людини, «людини в мові та мови в людині», стає найбільш продуктивною тенденція сучасної лінгвістики і дозволяє досліднику за кожним текстом розрізнати не лише систему мови, а й особистість, яка користується мовою [5, с. 134].

«Категорія образу автора з її структурою відображається у тексті, у його взаємопов'язаних рівнях, але не поєднуються з ним, – стверджує Л. О. Новіков і підкреслює її структуротвірну роль», висловлюючи зміст художнього твору і концентруючи його ідейну, композиційно-структурну та мовну (стильову) єдність, образ автора як ієрархічно сама висока поетична категорія, яка створюється творчістю письменника, являє собою детермінанту літературного твору – головну особливість її змісту і структури, яка визначає його специфіку, напрям і характер його розвитку». Ця категорія образу автора є найбільш відповідною для досягнення пізнання авторської свідомості в тексті.

З питанням про універсальність категорії образу автора тісно пов'язане питання про одиницю тексту, яка була б відповідною категорії образу автора. Цією проблемою займається Н. В. Бойко, яка таку одиницю бачить у «контексті, що висловлює «образ автора» в такому синтетичному прийомі мовної організації як «точка зору». Реалізується «точка зору» різноманітними мовними і композиційно-смісловими засобами виразу суб'єктно-модальних значень.

Якщо сукупність висловлювань мовного суб'єкта письма висловлює одну точку зору, яка не підпадає під оцінку іншого суб'єкта мови, то можна говорити про те, що в основному суб'єкті письма реалізується «голос автора» (не залежно від того до якої з розповідних форм належить). Якщо ж розповідний монолог являє собою сукупність точок зору, тоді необхідні пошуки єдиного суб'єкта, який би сам не ставав об'єктом оцінки. Цей суб'єкт може бути в тексті «голосом автора», але це не обов'язково, адже саме у другому випадку необхідний пошук «композиційно-сміслових засобів вираження суб'єктно-модальних значень, які відображають позицію автора у структурі тексту» [4, с. 234].

Дослідження образу автора як категорії філологічного аналізу художнього тексту дозволяє зробити деякі висновки про її значущість у системі інших засобів вивчення твору та про принципи створення гнучкої та вільної системи реконструкції образу автора.

Література

1. Брандес М. П. Стилистический анализ / М. П. Брандер. – М., 1971. – 190 с.
2. Виноградов В. В. Проблема образа автора в художественной литературе / В. В. Виноградов // О теории художественной речи. – М., 1971. – С. 106–211.
3. Виноградов В. В. Проблема образа автора в художественной литературе // Виноградов В. В. О теории художественной речи. – М., 1971 – С. 105 – 212.
4. Геймбух Е. Ю. Поэтика жанра лирической прозаической миниатюры (лингвостилистический аспект) : Дис. ... докт. филол. наук: 10.02.01. / Геймбух Е. Ю. – М., 2005. – 400 с.

5. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Караулов Ю. Н. – М., 1987. – 262 с.

6. Кузнецов К. Н. Категория субъекта во французском постструктурализме (теоретико-литературный аспект работ Ж. Делеза) : Дис. ... канд. филол. наук: 10.01.08. / Кузнецов К. Н. – М., 2003. – 150 с.

Menchuk M. S. The image of the author as a category of subject

The way the author is a writer, has penetrated into the artistic space of the work, he seems to be steps over the line between reality and artistic life. Additional disclosure in the image of the author receives copyright digressions.

Key words: image of the author, the category of subject-subject structure of the text, language identity, the author's voice, the voice of the author.

Менчук М. С. Образ автора как категория субъекта

Образом автора является автор, проникший в художественное пространство произведения, он как бы перешагивает границу между художественной реальностью и жизнью. Дополнительное раскрытие образ автора получает в авторских отступлениях.

Ключевые слова: образ автора, категория субъекта, субъектная структура текста, языковая личность, голос автора, точка зрения автора.